

Nr 260.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet; given Stockholms slott den 17 maj 1940.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

GUSTAF.

K. G. Westman.

F ö r s l a g
till
L a g
angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Sammanslutning, vars verksamhet åsyftar att med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt omstörta eller förändra rikets statsskick eller vars verksamhet visar sig ägnad att allvarligt skada rikets försvar eller förhållande till främmande makt eller att allvarligt störa ordningen inom landet, må av Konungen och riksdagen genom samfällt beslut förklaras upplöst.

Då fara är i dröjsmål, äger Konungen förbjuda sådan sammanslutning, som i första stycket avses, att tills vidare fortsätta sin verksamhet. Har Konungen ej inom trettio dagar från beslutets meddelande gjort framställning till riksdagen om upplösning av sammanslutningen eller, om riksdagen vid beslutets meddelande ej är samlad, inom trettio dagar från nästföljande riksdags början gjort sådan framställning, skall förbudet, såframt det ej dessförinnan återkallats, upphöra att gälla efter utgången av nämnda tid. Förbudet skall upphävas, därest riksdagen hemställer därom eller icke bifaller av Konungen gjord framställning.

Har sammanslutning förklarats upplöst, må ny sammanslutning icke bildas för att fortsätta dess verksamhet. Vad sålunda stadgas skall äga motsvarande tillämpning, då sammanslutning förbjudits att tills vidare fortsätta sin verksamhet, dock endast för den tid förbudet varar.

2 §.

Upplöst sammanslutnings egendom vare förverkad till kronan, såvitt ej Konungen och riksdagen annorlunda besluta.

Har sammanslutning förklarats upplöst eller har Konungen förbjudit sammanslutning att tills vidare fortsätta sin verksamhet, äger Konungen uppdraga åt myndighet eller annan att efter de anvisningar, Konungen finner skäl meddela, omhändertaga och förvalta sammanslutningens egendom.

3 §.

Den som, efter det sammanslutning förklarats upplöst eller förbjudits att tills vidare fortsätta sin verksamhet, fortsätter eller främjar fortsättningen av

sammanslutningens verksamhet, såsom genom att deltaga i beslut eller bevista sammanträde för främjande av dess syfte eller genom att erlagga avgift eller tillhandahålla lokal eller redskap eller genom att bilda eller deltaga i sammanslutning, som uppenbarligen är avsedd att fortsätta den förbjudna verksamheten, straffes, där ej gärningen enligt allmänna strafflagen är belagd med svårare straff, med fängelse eller straffarbete i högst två år. Är brottet ringa eller äro omständigheterna eljest synnerligen mildrande, må till dagsböter dömas. Böter tillfalla kronan.

Vad i 2 kap. 18 § strafflagen stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill skall ock gälla, där någon för brott mot denna lag dömes till fängelse.

Egendom, som med ägarens eller hans ställföreträdares samtycke användes för att främja fortsättningen av den förbjudna verksamheten, må dömas förverkad till kronan.

4 §.

Åtal för brott mot 3 § anhängiggöres vid allmän domstol och utföres av allmän åklagare.

5 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 mars 1941. Förbud som i 1 § andra stycket sägs skall ej gälla längre än lagen äger giltighet. Vad i lagen stadgas om sådant under tiden för lagens giltighet begånget brott, som i lagen avses, samt om förverkande skall äga tillämpning även efter det lagen i övrigt upphört att gälla.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementetsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 maj 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och socialdepartementen förslag till *lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet*.

Föredraganden anför:

»Frågan om förbud mot sammanslutningar med landsskadliga syften har sedan åtskilliga år tillbaka varit föremål för de svenska statsmakternas uppmärksamhet.

Till närmare belysning av detta och vissa närliggande spörsmål vill jag till en början lämna följande redogörelse.

Gällande rätt m. m.

I 8 kap. *strafflagen* stadgas straff för olika former av förräderi samt för vissa andra för rikets säkerhet menliga brott.

Några allmänna bestämmelser mot lagstridiga eller statsfientliga sammanslutningar finnas icke i *strafflagen*.

Dock må erinras om stadgandena om komplott i 5 och 6 §§ i 3 kap. *strafflagen*. Komplott föreligger, då två eller flera i samråd beslutat verkställandet av något brott. Envar, som deltagit i sådan stämpling, skall straffas, därest brottet sker. Den som varit närvarande vid brottets utförande eller före eller vid utförandet främjat gärningen eller efteråt tillhandagått gärningsmannen skall straffas som om han själv vore gärningsman. Annan deltagare i stämplingen straffas lindrigare efter ty som han prövas ha bidragit till brottet, såvida han ej är anstiftare och följaktligen enligt 1 § i 3 kap. bör straffas som om han vore gärningsman. I 8 kap. *strafflagen* finnes i 2 § en särskild bestämmelse om stämpling till högförräderi.

Något allmänt stadgande om förberedelse till förräderi finnes icke. Några särskilda fall av sådan förberedelse behandlas emellertid i olika paragra-

fer i 8 kap. Sålunda finnas vissa möjligheter att bestraffa den statsfientliga propagandan.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 20 oktober 1939 tillkallade jag två sakkunniga för att verkställa utredning rörande revision av gällande allmänna straffbestämmelser om spioneribrott och vad därmed sammanhänger. Sedan de sakkunniga den 10 april 1940 avgivit betänkande i ämnet (statens offentl. utredn. 1940: 8), har genom proposition, nr 217, för riksdagen framlagts förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m. Förslaget åsyftar bl. a. att skapa ökade möjligheter att bestraffa förberedelse till förräderi och spioneri.

Utanför strafflagen finnas vissa bestämmelser som i detta sammanhang äro av intresse.

Enligt 46 § i *lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar* äger domstol på yrkande av ombud, som justitiekanslern eller länsstyrelse förordnar, förklara förening skyldig att träda i likvidation. Förutsättning härför är, att föreningens verksamhet finnes vara lagstridig eller uppenbart osedlig. För att giva nödig kraft åt beslutet skall domstolen även förordna en eller flera personer att verkställa föreningens likvidation. Verkningarna av domstolens beslut äro rent civila och innebära, att den upplösta föreningen förlorar sin rättskapacitet.

I olikhet mot vad fallet är i åtskilliga andra länder finnes icke hos oss någon allmän reglering av ideella föreningar, till vilka ju även politiska organisationer äro att hänföra.

Ett ingripande mot vissa organisationsbildningar har skett genom *lagen den 15 juni 1934 om förbud mot vissa sammanslutningar*, i allmänhet kallad kårlagen. Enligt denna lag är det förbjudet att bilda eller delta i sammanslutning, som enligt sitt tillkännagivna ändamål avser att tjäna såsom skyddskår för politiskt parti eller därmed jämförlig grupp av samhällsmedlemmar eller som eljest med hänsyn till organisation och verksamhet eller andra omständigheter måste anses syfta till att utgöra ett maktmedel av sådan art som militär trupp eller polisstyrka.

I lagen stadgas förbud att till sådan sammanslutning eller för dess verksamhet upplåta område eller hus samt att med pengar eller på annat sätt understödja sammanslutningen. Brott mot lagen straffas med dagsböter eller fängelse. Vid försvärande omständigheter må dömas till straffarbete i högst ett år. Om den brottslige är tjänsteman i statens eller kommuns tjänst må han dömas till avsättning eller mistning av tjänsten på viss tid även om han fälles till ringare straff än straffarbete (jfr 2 kap. 18 § strafflagen). Vidare meddelas bestämmelser om förverkande och beslag.

Enligt *lagen den 30 juni 1933 om förbud mot politiska uniformer* äger Konungen förbjuda bärande av uniform eller liknande klädedräkt, som tjänar att utmärka bärarens politiska meningsriktning. Sådant förbud skall jämväl avse uniformsdel, armbindel eller annat därmed jämförligt i ögonen fallande kännetecken. Förutsättning för meddelande av förbud är, att det samma anses påkallat för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet.

Enligt en kungörelse av den 18 februari 1938 gäller för närvarande förbud mot politiska uniformer.

I anslutning härtill må erinras om *vapenkungörelsen den 22 juni 1934*.

Kårlagen och vapenkungörelsen äro uppenbarligen ägnade att minska faran av väpnade omstörtningförsök från statsfientliga sammanslutningar.

Ökade möjligheter att förhindra och uppdaga landsskadlig verksamhet ha vidare erhållits genom *lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.* Genom denna lag ha vissa polis- och därmed jämställda myndigheter utrustats med utomordentliga befogenheter. Sålunda kan exempelvis husrannsakan verkställas, om någon misstänkes för att förbereda ett brott mot 8 kap. strafflagen. Den som misstänkes för sådan förberedelse kan vidare tagas i förvar och kvarhållas i högst 60 dagar. Lagen ger möjlighet att öppna brev och avlyssna telefonsamtal. Denna lag är uppenbarligen ett utomordentligt maktmedel i kampen mot landsskadlig verksamhet. Med de möjligheter att verkställa husrannsakan, övervaka post och telefon samt taga misstänkta personer i förvar, som sålunda finnas, ha utsikterna att upptäcka förräderi och spionage även på ett förberedande stadium avsevärt ökats.

Vissa åtgärder mot den landsskadliga pressen ha under den senaste tiden även vidtagits eller föreslagits.

Enligt *förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.* har Kungl. Maj:t erhållit rätt att vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden förordna, att nummer eller häften av periodisk skrift, vilka utgivits eller komma att utgivas, ej må befordras med allmänna posten eller såsom express-, paket-, il- eller fraktgods eller på därmed jämförligt sätt med statens järnvägar eller annat av staten ombesörjt trafikmedel eller enskilda järnvägar eller motorfordon i linjetrafik. Såsom förutsättning för dylikt förordnande gäller bl. a., att skriftens innehåll vid upprepade tillfällen visat sig ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet eller skada rikets förhållande till främmande makt eller undergräva krigslydnaden eller ock därmed åsyftats att förbereda samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt eller eljest med våld samma medel.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 22 december 1939 tillkallade jag tre sakkunniga för att biträda med utredning huruvida, utan ändring i tryckfrihetsförordningen, åtgärder kunde vidtagas för att giva ökad verkan åt de stadganden i denna, vilka vore avsedda att förebygga sådana missbruk av tryckfriheten, som med hänsyn till rådande allvarliga förhållanden vore uppenbart skadliga för riket. Därest det till förebyggande av sådana missbruk funnes erforderligt, borde även övervägas ändring av tryckfrihetsförordningen utan rubbning av dess huvudgrunder för yttrandefriheten, såvitt den hänförde sig till rent inrepolitiska förhållanden.

De sakkunniga ha den 21 februari 1940 avlämnat en promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten (statens offentl.

utredn. 1940: 5). De sakkunniga ha bl. a. föreslagit, att i tryckfrihetsförordningen skall upptagas ett stadgande (6 §) av innehåll, att i särskild av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag må stadgas, att föreskrift må meddelas om utgivningsförbud för periodiska skrifter, om förhandsgranskning av tryckta skrifter och om förbud att i riket införa tryckta skrifter. Såsom förutsättning för meddelande av sådan föreskrift skulle gälla, att riket befunde sig i krig eller rikets krigsmakt enligt beslut av Konungen i statsrådet i anledning av överhängande fara för krig vore ställd på krigsfot.

De sakkunniga ha vidare utarbetat ett utkast till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller överhängande krigsfara, avsedd att utfärdas med stöd av det nyssnämnda stadgandet i tryckfrihetsförordningen. Enligt denna lag, som är av fullmaktskaraktär och utrustad med i stort sett samma konstitutionella garantier som allmänna förfogandelagen, skulle Konungen bl. a. äga rätt att förbjuda, att periodisk skrift utgives, om innehållet i densamma vid upprepade tillfällen visat sig ägnat att skada rikets försvar eller folkförsörjning eller att störa dess vänskapliga förhållande till främmande makt eller att undergräva krigslydnaden eller att eljest framkalla fara för rikets säkerhet.

Utländsk lagstiftning mot statsfientliga sammanslutningar m. m.

I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för sådan lagstiftning av större intresse i vissa länder. Särskild uppmärksamhet ägnas därvid åt finska författningsbestämmelser i ämnet, vilka delvis fått tjäna till förebild för förslag till åtgärder i Sverige under de senaste åren.

Finland.

I Finland finnas bestämmelser mot statsfientliga sammanslutningar och deras verksamhet i strafflagen, föreningslagstiftningen och annan lagstiftning.

I *strafflagen* infördes år 1931 i 11 kap. ett stadgande, betecknat 4 a §, varigenom bl. a. anslutning till statsfientliga organisationer kriminaliserades. Denna paragraf, som i Sverige tilldragit sig stor uppmärksamhet, stadgar bl. a. straff för den som ansluter sig till sådan förening, organisation eller annan sammanslutning, som honom vederligen är verksam för våldsamt omstörtande av Finlands stats- och samhällsordning eller avser främjande eller medelbart eller omedelbart understödjande av dylik verksamhet, eller vilken genom värvande av medlemmar, insamlande av medel, erläggande av avgift eller på annat därmed jämförligt sätt verkar till förmån för honom vederligen så beskaffad sammanslutning.

Enligt den finska *föreningslagen av den 4 januari 1919* kan domstol på yrkande av allmän åklagare eller föreningsmedlem förklara förening upplöst, om föreningen utövar verksamhet, som strider mot lag eller god sed eller om föreningen är avsedd att med kringgående av lag fortsätta någon

upplöst förenings verksamhet. Självständiga underavdelningar samt föreningar, vilka äro medlemmar, kunna samtidigt förklaras upplösta. Inrikesministern och landshövdingarna äro berättigade att tills vidare förbjuda lagstridig förenings fortsatta verksamhet. Sådant förbud skall emellertid inom viss kort tid underställas domstols prövning. Om domstol fastställer interimistiskt förbud mot fortsättandet tills vidare av förenings verksamhet eller förklarar förening upplöst, skall domstolen tillika förordna en eller flera personer att förvalta eller utreda föreningens bo. Då förening upplösts av orsak, att dess verksamhet avsett hög- eller landsförräderi eller stödjande direkt eller indirekt av dylik verksamhet, kan domstolen förklara föreningens egendom förbruten till staten. Straff stadgas för den, som med vetskap om att förening av domstol förklarats upplöst eller att föreningen förbjudits att tills vidare fortsätta sin verksamhet, i strid häremot företräder eller handlar för föreningen, eller upptager nya föreningsmedlemmar, eller föranstaltar om möte med den upplösta föreningen, eller på annat sätt i strid mot föreningslagen fortsätter föreningens verksamhet.

Med stöd av denna lag har ett stort antal föreningar upplösts. De ojämförligt flesta av dessa ha varit kommunistiska men även en del lappoföreningar ha förbjudits.

En ytterligare möjlighet att hindra landsskadliga föreningars verksamhet erbjuder *lagen den 26 september 1930 om krigstillstånd*. Enligt § 8 i denna lag äger statsrådet rätt att högst för krigstiden utfärda bestämmelse om inskränkning eller inställande av förenings verksamhet, om denna är ägnad att under krigstid äventyra försvaret eller den allmänna säkerhetens upprätthållande. Uraktlåtenhet att iakttaga meddelad bestämmelse straffas.

Genom en *skyddslag för republiken den 6 oktober 1939* har republikens president utrustats med utomordentliga befogenheter, därest riket hotas av yttre fara, eller om uppviglingsverksamhet, som åsyftar rubbade eller upphävanne av gällande statsskick eller angår rikets förhållande till andra stater, bedrives i sådan form eller utsträckning, att den äventyrar rikets yttre trygghet eller andra dess livsvillkor, eller om den allmänna ordningen och säkerheten äro allvarligt hotade eller ha blivit kännbart störda. Under dessa förutsättningar äger presidenten rätt att genom förordning stadga om alla de åtgärder, som prövas vara nödvändiga för farans avvärjande eller för ordningens och säkerhetens bevarande eller återställande eller till förhindrande av uppviglingsverksamheten.

Med stöd av denna lag utfärdade förordningar skola utan dröjsmål delgivas riksdagens talman, som omedelbart eller, därest riksdagen icke är samlad, så snart riksdagen sammankommit, skall bringa dem till riksdagens kännedom. Förordningarna skola upphävas, om riksdagen så beslutar.

Frankrike.

Genom en lag den 19 mars 1939 har regeringen erhållit fullmakt att genom dekret vidtaga nödiga åtgärder för landets försvar. Med stöd härav utfärdade dekret skola underställas kamrarna för godkännande. På grund av denna lag har utfärdats ett flertal författningar.

Genom ett dekret av den 26 september 1939 förordnades om upplösning av det kommunistiska partiet och förbud mot alla organisationer i förbindelse med tredje internationalen ävensom mot spridande av tryckalster och andra former av propaganda, som toge sina lösenord från tredje internationalen. Brott mot detta dekret straffas med fängelse från ett till fem år och böter från 100 till 5,000 francs.

Genom en lag av den 20 januari 1940 skall varje medlem av parlamentet eller annan vald församling, vilken tillhört någon av de genom dekretet av den 26 september 1939 upplösta organisationerna, förlora sitt mandat, såvida han icke genom en före den 26 oktober 1939 offentliggjord 'démision' (utträde ur organisationen) eller förklaring kategoriskt tagit avstånd från ifrågavarande organisationer och den i dekretet förbjudna verksamheten.

Belgien.

Enligt lagen den 22 mars 1940 om skydd för de nationella institutionerna straffas den som bildar en sammanslutning, som har till syfte att undergräva Belgiens oavhängighet eller det belgiska folkets konstitutionella rättigheter och institutioner. Straffet är tukthus samt böter från 100 till 10,000 francs. Samma straff stadgas för den som leder eller eljest har en funktion i en dylik sammanslutning samt för den som uppsåtligen främjar bildandet av en sådan organisation. Den som eljest tager aktiv del i sammanslutningen eller upplåter lokal åt densamma straffas med fängelse i högst ett år samt med böter från 50 till 1,000 francs. Vid brott mot lagen kan konfiskation ådömas, även om egendomen icke tillhör den dömd.

Danmark.

Grundlagen (§ 85) medger principiellt rätt för medborgarna att utan föregående tillstånd bilda föreningar med lagliga syften. Ingen förening kan upplösas genom ingripande av regeringen, men förening kan tillfälligt förbjudas av denna. I sådant fall skall genast vid domstol anställas talan om föreningens upplösning. Den 28 april 1934 har utfärdats en lag om förbud mot 'Sammenslutninger eller Korps, som har til Hensigt ved ulovlig Magtanvendelse at øve Indflydelse paa politiske eller offentlige Anliggender'.

Norge.

I strafflagen (§ 330) stadgas straff för den som stiftar eller deltagar i förening, vilken genom lag är förbjuden eller vars syfte är förövande av eller 'opmuntring' till straffbara handlingar eller vars medlemmar förpliktat sig till obetingad lydnad mot någon. Straffet är böter eller 'hefte' eller 'fengsel' intill tre månader eller, om föreningens ändamål är att föröva eller 'opmuntre' till brott, 'fengsel' intill sex månader.

Schweiz.

I den schweiziska strafflagen av den 21 december 1937 behandlas i 13 kap. brott mot staten och försvaret. Där stadgas fängelsestraff för den som bildar en förening, vars syfte eller verksamhet går ut på förräderi eller poli-

tiskt, ekonomiskt eller militärt spionage. Samma straff drabbar den som inträder i sådan förening eller främjar dess verksamhet ävensom den som uppmannar till bildandet av dylik förening eller följer dess uppmaningar.

I *Spanien* har den 1 mars 1940 utfärdats en lag om förbud mot bl. a. kommunistisk verksamhet.

Förslag om förbud mot statsfientliga organisationer och deras verksamhet m. m.

Professor *Thyrén* har i utkast till strafflag spec. delen X (1931), som behandlar förräderibrotten, icke upptagit några straffbestämmelser mot statsfientliga sammanslutningar. I utkastet del XI (1933), som bl. a. behandlar brott mot allmän ordning och frid, har emellertid stadgats straff för den som deltagar i sammanslutning, vilken har till syfte att föröva eller framkalla brott eller för uppnående av sitt syfte använder brottsliga medel.

Thyrén uttalar, att, om vissa sammanslutningar förbjudas genom lag, det naturliga synes vara, att sådan förbuds författning förses med kriminalsanktion.

1935 års betänkande angående statsfientlig verksamhet.

I skrivelse den 19 maj 1933 (nr 221) anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en förutsättningslös utredning angående åtgärder mot sådan av sammanslutningar eller enskilda bedriven verksamhet, som syftade till att med våld eller eljest på olaglig väg omstörta eller förändra Sveriges stats- och rättsordning.

Kungl. Maj:t beslöt därefter den 26 maj 1933 tillsätta en kommitté med uppdrag att verkställa sådan utredning. Till ordförande i kommittén utsågs därvid justitierådet Emil Sandström. Chefen för justitiedepartementet förordnade därefter till ledamöter i kommittén revisionssekreteraren Erik Lind, ledamöterna av riksdagens första kammare professorn J. Bergman, häradshövdingen Th. Borell, förste vice talmannen Olof Olsson och ombudsmanen Anton Pettersson samt ledamoten av riksdagens andra kammare redaktören Karl Bergström. Efter det Lind utnämnts till justitieråd, förordnades i hans ställe ledamoten av riksdagens andra kammare redaktören Ivar Österström.

Den 11 januari 1935 avgav kommittén betänkande med förslag angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet (statens offentl. utredn. 1935: 8). Betänkandet var ej enhälligt, i det att skiljaktiga meningar uttalats å ena sidan av herr Borell, som i åtskilliga hänseenden föreslagit längre gående åtgärder än kommittén velat förorda, samt å andra sidan av herrar Bergström och Olof Olsson, vilka i väsentliga delar icke biträtt kommitténs förslag, varjämte herr Olof Olsson avgivit en principreservation avseende betänkandet i dess helhet.

Kommittén fäster i sitt betänkande stor vikt vid spørsmålet om förbud

mot statsfientliga organisationer och deras verksamhet. Kommitténs behandling av denna fråga utmynnar i ett förslag till *lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar*, vilket får betraktas som kommitténs huvudförslag. Enligt 1 § i nämnda förslag skulle en sammanslutning jämte av densamma beroende sammanslutningar kunna, på talan av justitiekanslern, av domstol upplösas. För ett upplösningsbeslut hade uppställts den betingelsen, att sammanslutningens verksamhet vore av beskaffenhet att sätta statens säkerhet eller ordningen i landet i uppenbar fara. Verksamhetens sålunda angivna art skulle framgå antingen därigenom att sammanslutningen hade till syfte att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick och att detta syfte ådagalagts genom sammanslutningens verksamhet eller ock därigenom att verksamheten haft sådana yttringar som försök att hindra offentlig myndighet i dess verksamhet, brott mot medborgerlig frihet eller andra brottsliga handlingar eller förberedelser därtill. Jämlikt 2 § i förslaget skulle jämväl sammanslutning, som bildats i uppenbar avsikt att fortsätta upplöst sammanslutnings verksamhet, kunna på enahanda sätt upplösas. Den som fortsatte eller främjade fortsättningen av upplöst sammanslutnings verksamhet skulle, enligt 3 §, i regel straffas med fängelse. Förslaget innehöll vidare bestämmelser att mål enligt 1 eller 2 § skulle anhängiggöras vid Svea hovrätt, som vid behandlingen av målet skulle bestå av presidenten och fyra ordinarie ledamöter. Åtal för brott mot 3 § skulle anhängiggöras vid allmän underrätt och utföras av allmän åklagare. Genom beslut under rättegången skulle domstolen kunna meddela interimistiskt beslut om upplösning. Upplöst sammanslutnings egendom ävensom egendom, använd för att främja fortsättningen av dess verksamhet efter upplösningen, skulle kunna förklaras förverkad. — Vidare föreslogs ändring i tryckfrihetsförordningen av innebörd att upplösningsbeslutet även skulle kunna omfatta förbud mot utgivande eller spridande av tidningar eller andra skrifter, som avsåge att främja sammanslutningens verksamhet.

Kommitténs förslag till förbudslagstiftning var emellertid icke enhälligt.

Herr *Borell* hade ansett, att det med hänsyn till förslagets lydelse kunde befaras, att sammanslutning icke skulle kunna upplösas, om ej en direkt eller omedelbar fara för samhällets omstörtande vore för handen, samt därför förordnat sådan ändring i förslaget, att upplösning skulle kunna ske så snart sammanslutningens verksamhet i och för sig syftade till att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick.

Herrar *Bergström* och *Olof Olsson* hade icke biträtt kommitténs förslag till förbudslagstiftning.

I betänkandet återfinnes *motiveringen* till kommitténs förslag å sid. 268—274, till herr *Borells* förslag å sid. 337—339 samt till herrar *Bergströms* och *Olof Olssons* ståndpunkt å sid. 353—357.

Yttranden över 1935 års betänkande.

Flertalet av de myndigheter, som yttrade sig över betänkandet, uttalade sig för kommittéförslaget eller för en skärpning av detsamma i enlighet med

herr Borells reservation. Länsstyrelsen i Norrbottens län påyrkade en klar förbudslag som omedelbart upplöste revolutionära partier och länsstyrelsen i Västernorrlands län omedelbart förbud mot sammanslutningar som uppenbarligen syftade till att med våld omstörta samhällsordningen.

De skäl, som av myndigheterna åberopats till förmån för en förbudslagstiftning kunna i korthet sammanfattas sålunda: Kommitténs utredning och senare års händelser bure vittnesbörd om angelägenheten av en dylik lagstiftning. Det kunde ej vara rimligt att låta sådan propaganda om våld och olydnad, som på senare tider bedrivits, alltjämt fortgå eller att tillåta landsförrädiska, av utländsk makt understödda rörelser. De under de senaste åren vidtagna lagstiftningsåtgärderna, särskilt uniformslagen, kårlagen och vapenkungörelsen, hade visserligen gjort nytta men vore dock ej tillfyllest. Enbart förefintligheten av en skärpt lagstiftning mot statsfientlig verksamhet komme att verka hämmande i berörda hänseenden. Det vore ej klokt att vänta till dess verklig fara för statsskicket uppkomme, utan en skyddslagstiftning borde komma till stånd innan förhållandena utvecklade sig till ett kritiskt skede.

Länsstyrelsen i Västmanlands län, som ansåg sig ej kunna tillstyrka kommittéförslaget, förordade i stället en fullmaktslag, som i kritiska situationer provisoriskt utvidgade regeringsmaktens befogenheter bland annat med avseende å föreningsväsendet.

Mot en lagstiftning i förevarande hänseende uttalade sig länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt i Kopparbergs län, borgmästaren i Västerås (magistraten tillstyrkte kommittéförslaget), tredje polisintendenten i Stockholm, andre polisintendenten i Göteborg, landsfogden i Kristianstads län, polischeferna i Kalmar och Oskarshamn ävensom ett par andra, länsstyrelserna underställde myndigheter. Mot den ifrågasatta förbudslagstiftningen åberopades särskilt, att en sådan skulle göra den politiska kampen mera förbittrad, uppamma martyrskap och hat, samt vidare att det skulle bli omöjligt att effektivt övervaka efterlevnaden av en dylik lag.

Beträffande det närmare innehållet av yttrandena i denna del hänvisas till den sammanställning som finnes intagen å sid. 21—25 i den i det följande omförmälda propositionen nr 234/1936.

1936 års riksdag.

I *proposition* (nr 234) till 1936 års riksdag föreslogs, i huvudsaklig anslutning till vad kommittén förordat, vissa ändringar i 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen m. m.

Den av kommittén föreslagna lagen angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar framlades däremot ej. I *propositionen* (sid. 31 och 32) förklarade föredragande departementschefen, att han för sin del ansåge att skälen mot den av kommittén förordade förbudslagstiftningen vida övervägde skälen för densamma. Departementschefen yttrade vidare bl. a.:

Under de av professor Thyrén verkställda förarbetena för en allmän strafflagsrevision har möjlighet till upplösning av politiska ytterlighetspartier på grund av statsfientlig verksamhet icke ifrågasatts. Däremot innehåller professor Thyréns utkast till strafflag, efter den norska strafflagens föredöme, bestämmelse om straff för den som deltagar i sammanslutning, vilken har till syfte att föröva eller framkalla brott eller för uppnående av sitt syfte använder brottsliga medel. Ett stadgande av denna art synes i och för sig kunna övervägas till införande i en ny svensk strafflag. Men jag anser icke tillräckliga skäl föreligga att redan nu upptaga det till slutlig prövning.

I *motioner vid 1936 års riksdag* framfördes krav på vissa skärpta åtgärder mot statsfientliga sammanslutningar och deras verksamhet.

I motionerna I: 271 av herr Bergman m. fl. och II: 568 av herrar Åqvist och Österström påyrkades lagstiftning i överensstämmelse med kommitténs förslag till upplösningslag.

I motionerna I: 149 av herr Bagge m. fl. och II: 354 av herr Skoglund m. fl. föreslogs bl. a. att efter finskt mönster i 8 kap. strafflagen införa en ny paragraf, betecknad 3 b §, innehållande bestämmelser om straff för den som anslöte sig till eller främjade statsfientliga sammanslutningar m. m.

I motionen I: 217 av herr Sandström hemställdes, att därest den i motionerna I: 149 och II: 354 föreslagna, såsom 3 b § betecknade paragrafen i 8 kap. ej av riksdagen antoges, riksdagen måtte för sin del antaga det förslag till upplösningslag, som framlagts av herr Borell.

Beträffande lydelsen av det i motionerna I: 149 och II: 354 föreslagna stadgandet 3 b § i 8 kap. strafflagen må hänvisas till första lagutskottets i det följande närmare omförmälda utlåtande nr 48/1936 (sid. 13).

Första lagutskottet, som behandlade propositionen och motionerna (utlåt. nr 48), ansåg sig böra förorda en beredskapsslagstiftning mot statsfientliga sammanslutningar i stort sett i anslutning till kommitténs förslag. Enligt utskottets mening borde emellertid förslaget, innan det upphöjdes till lag, revideras i en del avseenden.

I fråga om riktlinjerna för en sådan omarbetning anförde utskottet (sid. 33—35):

Vad beträffar *förutsättningarna för ett upplösningsbeslut* har i förslaget uppställts den betingelsen, att sammanslutningens verksamhet skall vara av beskaffenhet att sätta statens säkerhet eller ordningen i landet i uppenbar fara. Verksamhetens sålunda angivna art skall framgå antingen av genom den samma ådagalagt syfte att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick eller av sådana yttringar som försök att hindra offentlig myndighet i dess verksamhet, brott mot medborgerlig frihet eller andra brottsliga handlingar eller förberedelser därtill.

Beträffande det förra fallet må anmärkas, att en verksamhet i allmänhet icke kan sägas både ådagalägga syftet att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick och därtill utgöra en uppenbar fara för statens säkerhet eller ordningen i landet förrän verklig stämpling till förräderi föreligger. Om emellertid såsom kommittén framhållit ett snabbt ingripande i kritiska situationer är betydelsefullt, måste upplösningsåtgärden kunna vidtagas på ett tidigare stadium av sammanslutningens statsfientliga verksamhet. Då lagen

riktar sig mot sammanslutningen såsom sådan och först i andra hand — efter upplösningsbeslutet — mot de enskilda deltagarna, synes det böra övervägas att i nu avsedda fall anse förutsättningen för upplösning vara för handen, så snart det blivit styrkt att dess verksamhet syftar till att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick. Lagens skydd kan ej lämnas åt en verksamhet, som med våld vill tvinga sin uppfattning om statsskicket på andra medborgare.

Vad angår de i övrigt angivna fall, där enligt kommitténs förslag ett upplösningsbeslut skulle kunna ifrågakomma, torde kravet att verksamheten skall innebära *uppenbar fara för riket* alltför mycket inskränka lagens tillämpningsområde. Överhuvud taget synes det ur den skyddssynpunkt, varpå ifrågavarande lagstiftning vilar, vara nödvändigt att spridningen av en statsfientlig rörelse kan hejdas med lagliga medel, innan den fortskridit till ett revolutionärt stadium. Vid avfattandet av de regler som angiva förutsättningarna för upplösningsbeslut bör jämväl eftersträvas en så vitt möjligt tydlig och lättfattlig redaktion. En uppdelning av de olika fallen skulle måhända bidraga till att göra texten mera överskådlig.

Befogenheten att meddela upplösningsbeslut tillkommer enligt kommitténs förslag Svea hovrätt, som dock därvid skulle ha speciell sammansättning. Enligt kommitténs mening är det nämligen mest överensstämmande med svensk rättsuppfattning att anförtro uppgiften åt domstol. Endast därigenom vunnne avgörandet erforderlig objektivitet och undandrogen mer eller mindre tillfälliga politiska inflytelser. Endast inför domstol torde en fullt tillfredsställande utredning kunna förebringas rörande befintligheten av förutsättningarna för upplösning. Det kunde ock förväntas, att ett domstolsavgörande i förhållande till allmänheten erhöles större auktoritet än ett sådant av administrativ myndighet.

Utskottet är ense med kommittén däri att ifrågavarande uppdrag icke bör överlämnas åt länsstyrelserna eller motsvarande administrativa myndigheter. Mot det av kommittén förordade förslaget ha emellertid rests vissa invändningar av bl. a. Svea hovrätt, som därvid framhållit att det vore olyckligt att en domstol under en rättegång, som kunde taga avsevärd tid i anspråk, ställdes i brännpunkten av en lidelsefull politisk diskussion. Den föreslagna ordningens svaghet framträdde enligt hovrättens mening även för det fall att högsta domstolens prövning skulle leda till annat resultat än hovrättens. Utskottet kan icke finna annat än att de uttalade betänkligheterna äga ett visst berättigande. Vid sådant förhållande böra enligt utskottets mening även prövas andra tänkbara utvägar, särskilt ett framkommet förslag att inrätta en permanent specialdomstol eller nämnd, vars beslut icke finge överklagas. Genom tillsättandet av en sådan nämnd skulle vinnas den fördelen att i mål av ifrågavarande beskaffenhet skulle kunna tillämpas ett friare förfarande än den i rättegångsbalken reglerade proceduren, något som är av en viss betydelse med hänsyn till den understundom ganska lösliga rättsliga strukturen hos sammanslutningar av här berörda art. Hovrättsprocessen är vidare tämligen långsam, vilket, även om interimistiskt beslut om upplösning kan meddelas, måste te sig särskilt olämpligt med avseende å mål av ifrågavarande beskaffenhet. Beträffande nämndens sammansättning bör framhållas, att största säkerheten för ett klokt och rättvist avgörande torde ernås, om ledamotskapet följer med viss tjänsteställning.

Initiativet till en åtgärd av ifrågavarande slag synes icke lämpligen kunna överlämnas åt ett flertal personer. Med hänsyn till uppgiftens ömtåliga beskaffenhet bör dessutom initiativtagaren besitta särskilda kvalifikationer. Kommittén har ansett det ligga närmast till hands att uppgiften anförtros justitiekanslern. I detta sammanhang må nämnas att i en del yttranden

ifrågasatts, huruvida icke rätten att besluta om upplösning eller åtminstone rätten att bestämma, huruvida en aktion av förevarande art skall vidtagas, borde tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet. Att uppdraga åt regeringen att verkställa en prövning av berörda art möter emellertid enligt utskottets förmenande vissa betänkligheter. Utskottet skulle för sin del finna det lämpligast, om även initiativet kunde överlämnas till en myndighet, vars självständighet och från politiska inflytelser oberoende ställning icke kunde dragas i tvivelsmål. Vid sidan av den utav kommittén i denna del förordade anordningen böra jämväl andra utvägar prövas.

I övrigt har kommitténs förslag i de inkomna yttrandena föranlett vissa erinringar, huvudsakligen av mera formell innebörd, vilka jämväl böra beaktas vid det slutliga utformandet av den begärda lagen.

Utskottet ansåg sig däremot ej kunna förorda ett direkt straffbeläggande av deltagande i statsfientlig sammanslutning utan upplösning av själva sammanslutningen.

Utskottet föreslog (sid. 64) riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i enlighet med de av utskottet angivna riktlinjerna låta verkställa omarbetning av kommitténs förslag till lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar samt för 1937 års riksdag framlägga det sålunda omarbetade förslaget.

Sju av utskottets ledamöter reserverade sig och yrkade avslag å utskottets skrivelseförslag. I reservationen (sid. 76) framhölls bl. a., att det politiska läget i landet icke motiverade en dylik förbudslagstiftning samt att ett förbud knappast skulle kunna effektivt upprätthållas utan endast gynna uppkomsten av hemliga organisationer, inriktade på konspirationer och underjordisk verksamhet.

Första kammaren biföll utskottets hemställan i denna del med 63 röster mot 49, varemot andra kammaren avlog densamma med 89 röster mot 72. Då sammanjämkning av de skiljaktiga besluten icke var möjlig, hade frågan fallit.

1940 års riksdag.

I motioner I: 77 av herr G. A. Björkman m. fl. och II: 143 av herr Skoglund m. fl. vid årets riksdag har hemställts, att riksdagen måtte 'skyndsammast' antaga ett av motionärerna framlagt förslag till lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar. Detta förslag överensstämmer i väsentliga delar med vad härutinnan förordats i 1935 års betänkande. Enligt förslaget skola sålunda vissa sammanslutningar på talan av justitiekanslern hos Svea hovrätt kunna upplösas. En viktig olikhet förefinnes emellertid i fråga om förutsättningarna för ett upplösningsbeslut. Enligt motionärerna bör en sammanslutning kunna upplösas, om dess verksamhet syftar till att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick eller om verksamheten kan anses innefatta försök att hindra offentlig myndighet i dess verksamhet, brott mot medborgerlig frihet eller andra brottsliga handlingar eller förberedelser därtill av beskaffenhet att sätta statens säkerhet eller ordningen i landet i uppenbar fara eller om verksamheten eljest kan anses skada rikets försvar eller folkförsörjningen eller dess vän-

skapliga förbindelser med främmande makt. Motionärernas förslag medger sålunda upplösning under mindre stränga förutsättningar än de av kommittén förordade.

I motionerna framhålles bl. a., att straffbestämmelserna om högförräderi måste utvidgas och skärpas. Den gällande lagstiftningen på detta område vore otillräcklig framför allt därför, att den icke gäve möjlighet att beivra förberedelserna till högförrädisk verksamhet. En åtgärd, som enligt motionärernas mening väl kunde ifrågasättas i den föreliggande situationen, vore att kriminalisera deltagandet i sammanslutningar, som vore verksamma för ett våldsamt omstörtande av den svenska stats- och samhällsordningen eller underhölle för riket skadliga internationella förbindelser. Med hänsyn till den pågående utredningen om revision av 8 kap. strafflagen, varvid ifrågasvarande spörsmål måste komma att beröras, hade motionärerna icke velat framlägga något förslag till ändringar i detta kapitel. Motionärerna ifrågasätta vidare sådana ändringar i lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m., att den blir tillämplig å de i förslaget till förbudslagstiftning avsedda sammanslutningarna.

Departementschefen.

Under de allvarliga tider som nu råda har det visat sig nödvändigt att i olika hänseenden komplettera vår straff- och tvångsmedelslagstiftning för att bereda ökat skydd för statens yttre och inre säkerhet.

Den gällande lagstiftningen rymmer avsevärda möjligheter att inskrida mot landsskadlig verksamhet av olika slag. Även förberedelse till förräderi och spioneri kan i viss utsträckning beivras. Genom lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. ha myndigheterna erhållit rätt att vidtaga utomordentliga åtgärder i syfte att förebygga och uppdaga förräderi, spioneri, sabotage m. m.

Ehuru sålunda gällande lagstiftning äger en betydande räckvidd, har Kungl. Maj:t ansett det nödvändigt att öka möjligheterna att bestraffa vissa former av landsskadlig verksamhet, bland annat förberedelse till förräderi. Åtgärder i sådan riktning ha förordats i den för riksdagen framlagda propositionen nr 217 med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m. Dessa bestämmelser rikta sig liksom all strafflagstiftning mot den enskilde men äro uppenbarligen även ett maktmedel i kampen mot sådan för rikets säkerhet menlig verksamhet, som bedrives i organiserad form genom särskilda sammanslutningar.

Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida icke möjligheter böra finnas att direkt inskrida mot sådana organisationer varom här är fråga.

Vid flera tillfällen och senast i motioner till årets riksdag har föreslagits en lagstiftning, med stöd av vilken sammanslutningar med landsskadliga syften skulle kunna upplösas. Enligt motionärernas förslag, som i väsentliga delar överensstämmer med vad kommittén angående statsfientlig verksamhet

förordat i sitt år 1935 avgivna betänkande, skulle Svea hovrätt efter talan av justitiekanslern äga upplösa dylika organisationer och förklara deras egendom förverkad. Försättandet av upplöst sammanslutnings verksamhet skulle kriminaliseras.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen är denna lagstiftningsfråga i hög grad omstridd.

Från skilda håll ha uttalats betänkligheter mot en sådan lagstiftning. Därvid har framhållits bland annat, att betydelsen av ett förbud icke finge över-skattas. Det låge i sakens natur, att det egentliga landsförrädiska arbetet redan nu måste bedrivas i hemliga former. I den mån sådan verksamhet förekomme, torde den omhänderhavas av ett tämligen begränsat antal personer. Detta underjordiska arbete vore uppenbarligen det farligaste och torde icke effektivt kunna hindras genom ett mot organisationerna riktat förbud. Vidare ha uttalats farhågor för att den statsfientliga verksamheten efter en sådan lagstiftnings genomförande kunde förväntas bliva hemlig i ökad utsträckning, varigenom möjligheterna till övervakning försvårades.

Å andra sidan tala åtskilliga skäl för en lagstiftning mot organisationer med landsskadliga syften. Då en stat befinner sig i ett allvarligt utrikespolitiskt läge, finnes särskild anledning att ingripa mot sådana sammanslutningar. Tydligt är, att faran för samhället ökas, om organisationer planlägga och understödja brottslig verksamhet. Genom att förse sina medlemmar med redskap, sprängämnen, bilar och dylikt kunna de öka möjligheterna för dem att begå brott och undgå upptäckt. Särskilt i en för landet allvarlig situation kan exempelvis ett sabotagedåd, riktat mot en kommunikationsanläggning, få de allvarligaste följder för vårt försvar. Ett förbud är otvivelaktigt ägnat att försvåra förbindelsen mellan de statsfientliga elementen inbördes och med allmänheten.

Vid övervägande av skälen för och emot en förbudslagstiftning har jag ansett en lagstiftning böra komma till stånd, som bereder möjlighet att, då det i en kritisk situation prövas nödvändigt, ingripa mot organisationer av det slag varom här är fråga.

De bestämmelser, som i detta sammanhang kunna vara erforderliga, böra lämpligen upptagas i en författning med tidsbegränsad giltighet. Vad angår lagstiftnings närmare utformning synes följande böra gälla.

Om en sammanslutnings verksamhet åsyftar att med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt omstörta eller förändra rikets statskicks eller om densamma genom sina yttringar visat sig ägnad att allvarligt skada rikets försvar eller förhållande till främmande makt eller att allvarligt störa ordningen inom landet, bör sammanslutningen kunna upplösas.

På grund av detta ingripandes utomordentliga natur torde beslutanderätten böra tillkomma Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt. Att uppdraga denna befogenhet åt viss domstol eller nämnd, vilket tidigare ifrågasatts, synes i varje fall icke vara lämpligt i fråga om en lagstiftning av provisorisk natur.

Möjlighet synes emellertid böra finnas för Kungl. Maj:t att, i avbidan på att riksdagens medverkan kan erhållas, förbjuda sådan sammanslutning var-

om här är fråga att tills vidare fortsätta sin verksamhet. Ett dylikt interimistiskt förbud bör meddelas endast då ett dröjsmål skulle kunna medföra fara. Har Kungl. Maj:t ej inom trettio dagar från beslutets meddelande framlagt förslag för riksdagen om upplösning av sammanslutningen eller, om riksdagen vid beslutets meddelande ej är samlad, inom trettio dagar från nästföljande riksdags början gjort sådan framställning, bör förbudet, om det ej dessförinnan av Kungl. Maj:t återkallats, upphöra att gälla efter utgången av denna tid. Förbudet bör upphävas, om riksdagen så beslutar.

Ett upplösningsbeslut liksom ett förbud för sammanslutning att fortsätta sin verksamhet får bl. a. den följden, att sammanslutningen icke kan såsom parti verka vid val.

För att ett förbud skall ha åsyftad verkan är det uppenbarligen av vikt att förhindra, att en organisation kommer till stånd, som avser att fortsätta den förbjudna verksamheten. Med hänsyn härtill synes i lagen böra inskrivas ett uttryckligt förbud att bilda sammanslutning med syfte att fortsätta en upplöst organisations verksamhet. Vad sålunda föreskrives bör givetvis äga motsvarande tillämpning, då sammanslutning förbjudits att fortsätta sin verksamhet, dock endast för den tid förbudet varar.

Då ett upplösningsbeslut föranledes av att en sammanslutnings verksamhet i en allvarlig situation riktar sig mot väsentliga statsintressen, synes den påföljden böra inträda, att den upplösta sammanslutningens egendom förverkas till kronan, såvitt ej Kungl. Maj:t och riksdagen med hänsyn till omständigheterna annorlunda besluta. Om en sammanslutning förklarats upplöst eller förbjudits att fortsätta sin verksamhet, bör Kungl. Maj:t kunna uppdraga åt myndighet eller annan att efter de närmare anvisningar, som Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela, omhändertaga och förvalta sammanslutningens egendom.

De straffbestämmelser, som i detta sammanhang äro erforderliga, synas böra riktas mot envar som efter ett upplösningsbeslut eller ett interimistiskt förbud fortsätter eller främjar fortsättningen av den ifrågavarande sammanslutningens verksamhet, exempelvis genom att deltaga i beslut eller bevista sammanträde för att främja dess syfte eller genom att erlægga avgift eller upplåta lokal eller genom att bilda eller deltaga i en organisation, som uppenbarligen är avsedd att fortsätta den förbjudna verksamheten.

Straffet torde böra bestämmas till fängelse eller straffarbete i högst två år. Om brottet är ringa eller omständigheterna eljest äro synnerligen mildrande, böra dagsböter ådömas.

De brottsliga handlingar som här avses kunna givetvis vara av sådan beskaffenhet att de böra föranleda straff enligt allmänna strafflagen, särskilt 8 kap. Enligt det förslag om revision av nämnda strafflagskapitel, som nyligen framlagts för riksdagen, skulle möjligheten att bestraffa sådana gärningar icke obetydligt ökas. Om ett brott mot den nu ifrågasatta förbudslagstiftningen är såsom förräderi, spioneri eller annat brott belagt med strängare straff i allmänna strafflagen, synes enbart sistnämnda lag böra tillämpas.

Under den senaste tidens diskussion om åtgärder mot statsfientlig verksamhet har ifrågasatts en utvidgning av möjligheterna att beröva personer, som utöva sådan verksamhet, deras offentliga uppdrag.

I 2 kap. 18 § strafflagen stadgas bl. a. efter en år 1936 genomförd lagändring, att den som ådömes straffarbete skall tillika förklaras förlustig ämbete, tjänst eller annan allmän befattning. Om omständigheterna därtill föranleda, må han dock bibehållas i befattningen men kan i sådant fall, då fråga är om ämbete eller tjänst, dömas till mistning av befattningen på viss tid. Vad sålunda stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande den som blivit utsedd till innehavare av allmän befattning men ännu icke tillträtt densamma. Har någon blivit förvunnen till straffarbete, må han icke på grund av senare företagen röstsammanräkning efter val, vilket ägt rum före domen, inträda i allmän befattning.

I samband med denna påföljdslagstiftning ändrades § 26 riksdagsordningen, vilken ändring antogs definitivt år 1937. Enligt andra stycket i nämnda paragraf skall vad i allmän eller särskild lag stadgas därom, att i vissa fall den som dömes till straff skall dömas förlustig allmän befattning eller vara obehörig att inträda i sådan befattning, även äga tillämpning å riksdagsmannauppdrag. Avfattningen av detta stadgande bereder möjlighet att döma till förlust av riksdagsmannauppdrag även under andra förutsättningar än de i 2 kap. 18 § strafflagen angivna.

Det är uppenbarligen berättigat att ställa det kravet på innehavare av statliga och kommunala tjänster och förtroendeuppdrag, att de skola avhålla sig från sådan verksamhet varom här är fråga.

I detta sammanhang synes närmast böra övervägas att öka möjligheterna att döma till förlust av allmänna uppdrag vid brott mot den nu ifrågasatta lagstiftningen.

I det riksdagen förelagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen har förordats att i nämnda kapitel upptaga ett stadgande (31 §) av innehåll, att vad i 2 kap. 18 § strafflagen stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill även skall gälla, då någon för brott mot 8 kap. dömes till fängelse.

En liknande påföljdsbestämmelse synes böra meddelas i den lagstiftning vartill förslag nu framlägges. På grund av hänvisningen i andra stycket i § 26 riksdagsordningen till särskild lag innebär ett dylikt stadgande även möjlighet att ådöma förlust av riksdagsmannauppdrag.

Egendom, som med ägarens eller hans ställföreträdarens samtycke användes för att främja fortsättningen av förbjuden verksamhet, bör kunna tagas i beslag samt av domstol dömas förverkad.

I likhet med åtskilliga andra, för utomordentliga förhållanden avsedda lagar bör, som jag förut framhållit, förevarande lagstiftning göras tidsbegränsad. Den synes sålunda böra äga giltighet till utgången av mars 1941.

De nya bestämmelserna föreslås skola träda i kraft dagen efter den, då de utkommit i Svensk författningssamling.

I enlighet med vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.*»

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

F ö r s l a g

till

L a g**angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Sammanslutning, vars verksamhet åsyftar att med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt omstörta eller förändra rikets statsskick eller vars verksamhet visar sig ägnad att allvarligt skada rikets försvar eller förhållande till främmande makt eller att allvarligt störa ordningen inom landet, må av Konungen och riksdagen genom samfällt beslut förklaras upplöst.

Då fara är i dröjsmål, äger Konungen förbjuda sådan sammanslutning, som i första stycket avses, att tills vidare fortsätta sin verksamhet. Har Konungen ej inom trettio dagar från beslutets meddelande gjort framställning till riksdagen om upplösning av sammanslutningen eller, om riksdagen vid beslutets meddelande ej är samlad, inom trettio dagar från nästföljande riksdags början gjort sådan framställning, skall förbudet, såframt det ej dessförrinnan återkallats, upphöra att gälla efter utgången av nämnda tid. Förbudet skall upphävas, där riksdagen så beslutar.

Har sammanslutning förklarats upplöst, må ny sammanslutning icke bildas för att fortsätta dess verksamhet. Vad sålunda stadgas skall äga motsvarande tillämpning, då sammanslutning förbjudits att tills vidare fortsätta sin verksamhet, dock endast för den tid förbudet varar.

2 §.

Upplöst sammanslutnings egendom vare förverkad till kronan, såvitt ej Konungen och riksdagen annorlunda besluta.

Har sammanslutning förklarats upplöst eller har Konungen förbjudt sammanslutning att tills vidare fortsätta sin verksamhet, äger Konungen uppdraga åt myndighet eller annan att efter de anvisningar, Konungen finner skäl meddela, omhändertaga och förvalta sammanslutningens egendom.

3 §.

Den som, efter det sammanslutning förklarats upplöst eller förbjudits att tills vidare fortsätta sin verksamhet, fortsätter eller främjar fortsättningen av sammanslutningens verksamhet, såsom genom att delta i beslut eller be-

vista sammanträde för att främja dess syfte eller genom att erlægga avgift eller upplåta lokal eller redskap eller genom att bilda eller deltaga i sammanslutning, som uppenbarligen är avsedd att fortsätta den förbjudna verksamheten, straffes, där ej gärningen enligt allmänna strafflagen är belagd med svårare straff, med fängelse eller straffarbete i högst två år. Är brottet ringa eller äro omständigheterna eljest synnerligen mildrande, må till dagsböter dömas. Böter tillfalla kronan.

Vad i 2 kap. 18 § strafflagen stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill skall ock gälla, där någon för brott mot denna lag dömes till fängelse.

Egendom, som med ägarens eller hans ställföreträdares samtycke användes för att främja fortsättningen av den förbjudna verksamheten, må dömas förverkad till kronan.

4 §.

Åtal för brott mot 3 § anhängiggöres vid allmän domstol och utföres av allmän åklagare.

5 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 mars 1941. Förbud som i 1 § andra stycket sägs skall ej gälla längre än lagen äger giltighet. Vad i lagen stadgas om sådant under tiden för lagens giltighet begånget brott, som i lagen avses, samt om förverkande skall äga tillämpning även efter det lagen i övrigt upphört att gälla.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 16 maj 1940.

Närvarande:

justitieråden EKLUND,
LAWSKI,
VON STEYERN,
regeringsrådet HJÄRNE.

Enligt lagrådet den 14 maj 1940 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 7 maj 1940, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet hovrättsassessorn Gunnar Danielson.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 maj 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och socialdepartementen lagrådets den 16 maj 1940 avgivna utlåtande över det den 7 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående förbud mot vissa sammanlutningars verksamhet*.

Med förmälan att lagrådet lämnat förslaget utan erinran hemställer föredraganden, att förslaget, vari vidtagits vissa jämkningar av redaktionell natur, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Tage Evers.